

ІЗ ОПОВІДАНЬ АВГУСТА СТРІНДБЕРГА.

II. Питання сумління.

Вони були пібрані вже шість літ, але почування їх були такі палкі, що подобали на новоженців. Він командував флотною каноніркою і що року проводив кілька місяців на морі, а два рази плавав навіть дуже далеко. Та ся часова розлука розгрівала тільки їх подружнє щастє: вони не вспіli ще через зиму надісти одно одному, а вже треба було розставати ся і любов розпалювала ся яркіше ніж перше. На морі він тільки й думав про жінку. Він мав усе готові листи до неї і коли тільки з'явilo ся яке судно, він давав сигнал: поча! В осені, коли зближав ся до дому, а на виднокрузі показувала ся рідна земля, він ставав сам не свій від зворушення і не знав, що придумати, аби скоротити час стрічі з жінкою. Та про те старала ся й вона сама. Вже в Лянсорті він діставав телеграму, що вона виїде напроти нього до Даляре, а опісля, коли пароплав задержував ся перед Ютгольмом і якор із брякотом спадав у море, на бальконі одної гостинниці в Даляре з'являла ся дама і вимахувала безнастанино хусткою. Він пізнавав, що то махає його Гурлі, вижидаючи його нетерпливо... На жаль, на пароплаві було ще звичайно богато роботи і минали нераз цілі години, доки він міг увільнити ся. Тим горячійша бувала опісля їх стріча у пристани, до якої він підплівав на шестивесельнім човні. Він вискачував із човна таким сусом, що з розмаху вдаряв ся до поручи пристані, а жінка кидала ся в його обійми така молода, віжна, щаслива, як за перших днів їх подружжя. І знов починав ся медовий місяць.

Показувало ся, що в гостинниці вона мала дві кімнати - дуже маленькі. На столі чекав уже на них добрий піввечірок. Вони довго одначе не могли йти, тільки мали балакати: про його подорожі, про дітей, про будучність... Опісля вони перекусували дешо, але головно пили вино, а найбільше цілували ся!

На морі розляглися звуки вечірнього сигналу, але се його не дотикало: він не думав вертати на пароплав скорше, як о першій годині в ночі.

— Як? Ти не лишаєш ся?...

— Мушу-ж, душко моя... в кождім випадку я мушу бути на пароплаві на ранній сигнал.

— Дуже рано?

— О п'ятій годині!

— Фі, як рано!

— Що й казати — шалено. А де твоя спальня?

— Я тобі того не скажу!

І не треба було. Він і без того догадував ся, що в сусідній кімнаті, і тому завертав туди. Вона ставала перед дверми і не хотіла його впускати. Але він підіймав її на руки, покривав її лице поцілуями і вносив у кімнату.

О четвертій годині рано вони не спали ще і сиділи при отворенім вікні. На сході рожевіла зоря; з моря подував легенький вітрець і освіжував приємно їх розгорячені ліця: над складами літали і покигували пробуджені чайки.

Чи-ж не подабало все те на любовні сходини? Перед відходом він запарював каву в своїй подорожній машинці. Вони сідали при заграві сонячного сходу і сильнім цвірінканю птахів у близькім ліску. Вона взяла в нього слово, що о десятій годині він буде занов у неї і провезе її по морі. Потім обняв він її ще раз і вийшов із гостинниці.

Вона споглядала за ним із вікна і коли він закричав голосно на пристані: „Гей, чуєш на човні! Давай човен до пристані!“ вона так застидала ся, що сковала ся за занавіси вікна. Але він не стидав ся ні трохи і посылав їй навіть поцілуї з човна при всіх матрозах. На середині проливу він узяв із рук керманиця біонокль і поглянув у останнє на отворене вікно. При яркім сьвітлі ранішнього сонця він побачив висунену з занавіси головку з темним розпущенім волосем і біле відкрите плече...

— Спи спокійно, моя русалочко! — пробормотів він і сховав біонокль у футерал.

Він уже на своїм кораблі. По воді несуться протяжно до зелених островів амінні звуки труби. То трублять ранішній сигнал. Опісля: „Весь екіпаж на верх!“ і роздаються слова молитви. А капітан усе поглядає в сторону Даляре, де з приводу неділі лунають уже звуки церковних звонів, що кличуть побожних на ранну молитву.

Сонце підноситься висше на безхмарному небі, заливаючи ясним світлом оживаюче море і гарні острови. Рибаки тягнуть уже з великої піскової мілини тяжкий невід. Закругляли пароплавики, забіліли паруси човнів, залопотіли в повітря піднесеві флаги.

О десятій годині вибирається капітан знов на берег, тим разом у параднім дванадцяти-весельнім човні. І знов він зі своєю русалкою. Вони йдуть на другий сніданок до реставрації, а він так надскакує коло неї, що інші гості перешіпуються:

— Не може бути, аби то була його жінка!

Він підслухав таку увагу і се розсмішило його до сліз. Він не перестає надскакувати їй, як нареченої, заглядати їй в очі і сваволити так, що вона змушені покладки бити його по пальцях.

Опісля сідають вони на простий рибацький човен і виїздять на море. Він сидить при кермі. Але він задивився на свою русалку, задумався, любуючись нею і так став невважливий на своє діло, що човен лишився при повороті за вітром. На його велике вдоволене маленька Гурлі попадає у гнів, амиває йому добре голову, як правдивий керманич, відбирає в його керму і бере в свої руки кермоване човно. Вона провадить дальнє човен, як правдивий моряк. Перед нею він немов практикантом!

— Чому ти не привезла дітей? — питав він, аби подразнити її.

— А де би я їх помістила?

— Як де? Або мало місця на твоїй „чайці“?

Вона смиється і йому стає ще веселійше.

— А що казала рано господина? — жартував він дальнє.

— А щож вона має говорити?

— Не жалувала ся, що її не давали вночі спати?

— Хто ж не давав?

— Чи один!... Може миши, а могла отворити ся і скрипіти якась фірточка... Багато річей може перервати спокійний сон такої старої лівки, як вона.

— Коли не перестанеш, Віль, говорити дурниці, то я прив'яжу кермушку і най вітер перевертає човна.

Вони висіли на берег на якісь пустім острівці, покріпилися привезеною в коши закускою і стали стріляти з револьвера до ціли. Опісля пробували вони вудити рибу, але се видавало ся їм скучним і вони попліли знов на море. Цілий день вони були обое і цілували ся при кождій можливій нагоді. Воно не надідало їм.

Так стрічували ся вони в Даляре шість літ і кожного разу були такі ж дитинні і щасливі, як першого року. Зимою жили вони в своїй затишній домівці у Штокгольмі. Вечерами оповідав капітан дітям свої пригоди при берегах Китаю в часі подорожі, а жінка сиділа з дротовою роботою в руках і також сьміяла ся, слухаючи його забавних оповідань. Коли полишили ся самі, то говорили про дітей, про його службу, про те, що прочитали в газетах або книжках. Їм ніколи не було скучно.

Їх гостинний покій був правдивим маленьким музеєм. На стінах писали ся японські вахлярі, китайські малюшки і оружес ріжних народів. На етажерках стояли індійські пагоди, вирізані зі слонової кости, ріжві вироби дікунів, опудала з поміж усіх риб і звірят і богато іншого дивовижного. В куті стояв фортепіано, на якому капітанова вигривала улюблені пісні чоловіка.

Всі казали, що капітан, який починав уже сивіти, і його молода жінка жили на зависть усего сьвіта і з тим годили ся всі щасливці.

Одного разу назначили капітана командантом корвети і він мусів вийхати на шість місяців у дальшу подорож. Се не дуже подобало ся йому, але відмавляти ся від служби не міг і в означений час виплив із своєю новою корветою на море. Вже з Кронборга прийшов від нього лист, а опісля приходили такі листи з кожного порту, до яких повертала його корвета. От зміст одного з таких листів на взорець:

„Моя маленька дорога Гурлі!“

„Вітер слабий, П. П. З. + 10° Ц., 3-а година (на пісочнім годиннику). Не находити слів, аби виразити, як мені скучно далеко від тебе. Від піднесення якора в Кастельгольмі (о 6 год. 30 мін.

по полуни, при сьвіжім Н. С. вітрі) я почуваю в душі таку тугу, як би наклали мені у грудну клітку з п'ятнайцять тон тягару і серде замурували, як браму-сєгеля. Відомо, що моряки все прочують свої нещастя, тому й я не сумніваю ся, що мене чекає якесь горе. Не заспокоюсь, доки не дістану від тебе добрих звісток. У мене на пароплаві все гаразд і випадки не трафляють ся. А як у вас? Я не майстер писати листи — до чого ти мабуть привикла і закінчу лист поцілую. Притули уста до низше означеного хрестиком місця на папері.

Твій старий Віль.

(Мій поцілуй).

P. S. Ти можеш найти собі товаришку, аби не вкучило ся. Вітер змагається і вночі буде в нас певно добрий піввічно-східняк“.

У Портсмуті дістав капітан від жінки таке письмо:

„Мій любий старий Вілю!

„Не весело тут без тебе, ти розумієш се сам. При тім були також лячні дні, бо Алісю боліло горло; лікар похитував навіть головою. Зрештою тепер усе минуло. В останнім листі радиша мені найти приятельку. Я так і зробила. Вона зветься Отилією Сандгрен і отримала висшу освіту на жіночих педагогічних курсах. Вона дуже серіозна і побожна дівчина, так що мій старий Віль не потрібує побоювати ся про мою моральність. Ми занимаємося разом багато релігією. Що не кажи, але не пошкодить нікому відносити ся острійше до питань сумління.

Кінчу сей лист, бо зараз прийде Отилія. От уже й є! Вона просить передати тобі її поклін, хоча знає тебе тільки з моїх оповідань.

Твоя Георгіна“.

Сей лист не сподобався капітанові. По перше, він був за короткий; по друге, в ньому не було звичайної живости. Потім що то за слова: „педагогічні курси“, „релігія“, „питання сумління?“ Чи такі слова пишеться до закоханого і розтуженого чоловіка? А головне, два рази згадане імя якоїсь Отилії і лист підписаний „Георгіна“. Чому не Гурлі, як бувало перше? Г... одначе та серіозніша Отилія... чорт би її взяв! Вісім день опісля він дістав у Бордо другий лист і якусь книжку в перепасці.

„Дорогий Вільгельме!“ — Гм... Вільгельм? Тепер уже не Віль? „Жите наше се безнастанна боротьба“... А се що за диявольщина? Яке нам діло до житя і до якоїсь там боротьби? „Безнастанна боротьба від початку до кінця. А ми усували ся від боротьби і дни наші плили беажурно, як води потока Кедрона“... Кедрона? Тож се щось із Біблії! „Кедрона. Але то була неправильність. Ми ходили над пропастию, як лунатики, і не бачили її. Пора отямати ся нам і подумати про етику“... Етику? Чи то вплив педагогічних курсів, чи що? *Ablativus absolutus!* Чорта в скринці! Гм... гм... „Пора подумати про етику, про предвічні прикази. (Но, но!). Тепер пробудившись після нашого проступного сну, я питав себе: чи був наш звязок зв'язком по духови? І я зі стидом мушу призвнати ся: ні, не був! Любов — божого походження (Мат. XI, 22 і д.)“.

Капітан мусів перервати читанє і випити склянку води з ромом, аби переконати ся, що він не вві сні. Опісля читав дальнє:

„Кілько земного, кілько низького було все в наших відносинах! Чи ж наші душі зливали ся в великій гармонії, про яку говорить Платон (Федон, кн. VI, розд. II, §. 9)? Признай ся, що ні! Чим я була для тебе? Твоєю економкою і — стид і ганьба — твоєю любаскою!“

— Дванайцять міліонів чортів і Отплій у гранаті! — закричав на цілий корабель виведений з терпиловості моряк. — Вона була моєю економкою... моєю любаскою?... Моєю жінкою і матірю моїх дітей, от чим вона все була, або най чорт мене побере!

„Прочитай книжку, що тобі посилаю, Вільгельме. Та книжка пояснить тобі багато тяжких питань сумління. З тої книжки пізнаєш ти, які дійсні обовязки лежать на женщині і що таке правдивий подружній звязок. Коли прочитаеш сю книжку, ти сам зрозумієш, чим ми були з тобою.

Благаю за тебе Господа на колінах.

Твоя Георгіна“.

Справді! От і є нещастє, яке він прочував.

Капітан був цілком пригноблений і не міг зрозуміти, що за переміна зробила ся з його маленькою, любою жінкою. Тож се була якась дурійка... гірша від звичайного божевільства... огидливійша!

Нараз пригадав він собі про прислану книжку.

Швидко здер він перепаску і прочитав на окладинці: „Нора. Драма Генриха Ібаена“.

— Що би то могло бути? Треба конечно прочитати...

Він забрав ся пильно до діла і перечитав книжку за одним замахом. Однаке він не зрозумів нічого. Що було спільного між тою драмою і його родинним щастем? Чи вони фальшували підписи? Чи вони не любили одно одного? Чорт знає, що за біда...

Він замкнув ся в каюті і почав знов читати. Тим разом читав він із напружену увагою і підкреслював червоним чорнилом усі слабі місця твору. До рана була книжка в друге прочитана і капітан сів писати жінці відповідь.

„Невеличка зичлива оцінка п'еси „Нора“. Написана старим Вілем на корветі „Banagic“ на Атлантичному океані (lat. 45°, long. 16°).

§. 1. Вона вийшла за його за муж тому, що він її любив. І добре зробила тому, що як би була чекала нагоди вийти замуж по власному розумованию, то могла попасті на такого артиста, що був би їй показав опісля чорта в цілій його приваді. Дуже рідко трафляється, аби обоє були закохані без памяти в себе.

§. 2. Вона зробила фальш. То було бридко і нерозумно. Але їй не випадає казати, що вона зробила се задля мужа, бо сама заявляє, що не любила його ніколи. Правдоподібно поповнила вона злочин так для власної вигоди, як для мужа і для дитини. Чи то не ясне?

§. 3. Що вона подобається йому після балю, се природне і в тому нема нічого злого. Зле тільки представляти те на сцені. „Il y a des choses qui se font, mais qui ne se disent point“, на скілько пригадую собі, говорить один Француз. Також можна навести і супротивні приклади, коли бажання пані не відповідають бажанням пана. Чи то справа на нашій „чайці“?

§. 4. Коли вона переконавшись, що муж простив її, все таки задумує покинути його сім'ю, признаючи себе негідною виховувати свою дитину, то се вічо інше, як доволі небистроумне кокетство. Вона представила себе дурною, а він скотом; чому не мали вони продовжувати житєвої дороги разом, у парі? Тим менше випадало їй поліпшати дитину на опіку чоловіка, яким вона погорджувала.

§. 5. Чи-ж не ліпше кінчила би ся п'еса, коли-б чоловік був сказав: „Дограли ся ми, душко, з тобою до негарної розвязки,

тому зачинаймо гру на ново. Ти показала ся дурною, а я скотом, то й чим же ми не пара? Тебе, моя маленька Норо, виховали кепсько; мене, старого осла, також не добре. Киньмо по гнилому яйцеви в голову нашим учителям, але не ціляймо одно одному в лоб. Хоч я й муж, але на мені не більше вини, як на тобі; прости, але навіть менше — тому, що я оженився з тобою з любови, а ти вийшла за мене за муж з вирахування. Помиріш ся-ж, моя роскоше, і попробуймо покористувати ся житевим досвідом, аби виховати ліпше наші діти.

„Так то! Ясно, здається ся. То написав своїми незграбними пальцями пебистроумний, але чесний капітан Віль. Розумієш?

„Ти, моя дорогенька жіночко, просила мене прочитати книжку. Я зробив те і висловив свою гадку. Але яке нам діло до таких книжок? Чи ми не любили одно одного і не пристосовувалися одно до одного? Чого ж нам бунтувати ся? До чорта всякі Отилії і всі педагогічні семінарі! Справді ти примусила мене прочитати дрантиву книжку. Такі книжки подібні до лихо означеній бистрини, в якій на кождім кроці можна осісти на мілизні. Але я взяв бовт і змірив глубину, от і все. А тепер бажаю тобі душевного спокою і давнього щастя, а головно, давнього розсудку. Що діється з дітьми? Ти забула написати про них. Чи бавишся ти з ними, як перше? Най благословить усіх вас Господь і най покинуть тебе чорні думки! Я сильно огірчений і був дуже лихий. Подумай тільки, аби я, добрий моряк, мусів писати рецензії на якісь там пусті книжки... Перецілуй усіх маленьких від вашого вірного Віля“.

Виславши той лист, капітан зійшов до каюти для всіх і казав подати собі склянку ґрогу. Коло його присів ся корабельний лікарь.

— Ти чого невеселий, Вілю? — сказав він.

— Ех! — зітхнув капітан. — Трафляло ся тобі коли терпіти від пеприємного запаху власних переношених ногавиць? От і се таке! Я бажав би, аби чорт повісив мене на машті і аби мене гарпенько провіяв добрий північно-східняк.

Доктор глядів на капітана і не розумів нічого.

— Отилія! — говорив капітан. — Чортови в зуби ту Отилію! Не бій ся, він знав би, що робити з такою старою дівкою!

— Що тобі стало ся, старий Вілю? — запитав журливо лікарь.

— Що стало ся? Наслали на мене Платона, от що! Так. На чорта мені Платона, питают тебе? Коли приходить ся лишати

ся на морі, то най буде Плятон... Будьте ласкаві! А то взагалі — баналюки. Етика? Та я готов проміняти сатану за дідька, що най доведеться і тій самій Отилії... гм... потріскала би вона зі своїм Плятоном.

— Та що таке, поясни, будь ласкав.

— Не варта! Ліпше поясни ти мені, як лікарь, що то таке в жінок? Ге? Чи не шкодить їм сидіти довго дівками? Може бути, вони наслідком того трошки тес?... Ге?

Доктор пустився в довгі пояснення, які закінчилися наріканем, що не всі дівчата находять для себе мужів. По його думці, се сумне перекручування природи, тому належить тільки жалувати старих дівчат, яких доля дуже бідолашна.

— Їх жалувати належить? — обурився капітан. — Не бійся, вони нас не жалують...

Він не витримав і розповів докторові все, не затаївши навіть, що тільки що написав рецензію на одну дурну п'есу.

— Так, так, вони пишуть багато всяких дурниць — пробормотів доктор і приготував собі нову склянку тодді. — Науді, а не таким театральним авторам належало-б розбирати подібні питання. Зрештою тим кінчується все...

Після шестимісячної подорожі і доволі неприємної переписки з жінкою, що приймала його рецензію не дуже прихильно, прибув в кінці капітан до Даляре і вийшов на беріг. В гостинниці стрітили його: жінка, всі діти і панна Отилія. Жінка була лагідна, але не сердечна і чоловікові наставила для поцілуя чоло, а не уста. Отилія показала ся довговязою, худощавою дівкою з обстриженим волосем: вона подабала на болотного птаха і була вже в літах...

Сніданок промінув невесело. Після сніданка діти подишли ся на місці, а капітана відведено в окрему невеличку кімнатку в мезаніні. Все було по новому і бідний розчарований Віль поник головою. Не дуже то приємно бути жонатим і не мати жінки.

Другого дня рано запропонував капітан переїхати ся баркою. Його пропозицію відкинено одначе тому, що Отилія не терпіла плавби. Вона й так натерпіла ся досить у часі переїзду зі Штокгольма до Даляре; крім того була ще неділя...

— Неділя? От воно що!...

Подумавши, капітан запропонував жінці перейти ся з ним піхotoю. Вони ж мали про що говорити на самоті.

— Так, так, очевидно...
 — Тільки без Отилії!
 — Так, нам треба поговорити самим.

Вони вийшли поспід руку. Але розмова не клеїла ся і слова служили їм більше для укриття, ніж для висловлення нуртуючих у них гадок. Вони перейшли так побіч невеличкого холерного кладовища і звернули до Швайцарської долини. Легенький вітрець похитував галузками смерек. Поміж деревами проблискувало ся розлите за заду них темно-синє море. Вона сіла на прикритий мохом камінь, а він причукнув на землю біля її ніг.

„Не бій ся, тепер серед такої природи розтопить ся її серце!“ подумав він.

Але почало ся щось інше.

— Чи ти обдумав наші дальші подружні відносини? — спітала вона.

— Ні! — відповів він, не нагадуючись. — По моєму тут нема що обдумувати тому, що подружні відносини основують ся на взаємних почуваннях, а не на видуманих фантазіях. Коли беріг перед очима, то нема що плисти по компасі, або визначувати курс із карти.

— Однаке, признай ся, що до сих часів наше подружество не було нічим іншим, як грішним співжитєм.

— Неправда! Ми звінчані і любили одно одного. Наш звязок був правильний перед людьми і Богом.

— Так, але я була твоєю ключницею..

— Неправда! Ти не діставала платіж, не мусіла враховувати ся з видатків, не діставала приказів і не слухала вимівок. Через що ж моя праця була почеснішою від твоєї? Чи ж я не веду господарки на кораблі так, як ти ведеш у своїм домі? Чи то більша почесть мати до діла з матрозами, ніж із служницями і дітьми?

— Так, але ти сам за все платив. Ти мужчина, тому ти міг платити, тоді як я...

— Ах, любко-ж ти моя, чого ти добиваєш ся? Тож се чистий прищадок, що я мужчина; запевнюють навіть, що остаточно рішається справа аж на шостому місяцеві вагітності. Що ж порадиш? Розумієш ся, то прикро, що я мужчина, але моєї вини тут, ій Богу, нема. Чорт би побрав усіх крикунів, що узбройли

одну половину людськості проти другої! Як ми гарно жили з тобою! І нараз ти віддала мене за якусь, прости Господи, Отилію...

— Отилія! Тепер усьому винна бідна Отилія! А чи не ти сама порадив мені найти собі подругу?

— Но, але не таку... Прожени ти її до чорта!

— Ти хочеш відойти в мене все, що мені дорого?

— Все? Отилія для тебе все?

— В кінці я не можу розставати ся з нею тепер, коли я її взяла, аби давала нашим дівчатам лекції латинської мови.

— Латини? Дівчатам? Господи Ісусе! Невже-ж і їх належить погубити?

— Не погубити, але дати їм стільки-ж відомостей, що їй хлопцям — от чого ми бажаємо. Вони повинні отримати повну освіту, аби опісля, по виході замуж, не стояли низше мужчин.

— Душечко моя! Чи-ж усі мужчини знають латину? Я наприклад знаю тільки одно латинське слівце: *ablativus absolutus*... А чи ми не були щасливі? Кажуть, що тепер заходяться коло знесення латини навіть у мужеських школах, у яких вона ще існує... По щок дівчатам переходити митарства, що показалися безпожиточними для хлопців?

— Я не хочу спорити, вернім ся ліпше до головної речі. Запевнюю тебе, Вільгельме, що доси була наша любов тілесна, а се великий гріх...

— Моя дорога, яким же способом були би у нас інакші діти? В кождім випадку нас з'єднала не сама похітливість.

— Не сама? На те скажу тобі тільки: предмет не може бути в однім і тім самім часі заразом чорний й білий.

— Навпаки, може. Твій парасоль, наприклад, зверху чорний, а з долини білий, як поглянути на нього.

— Ти софіст!

— Ні, я тільки раджу дивити ся невиключно з одної точки погляду. Перестань розумувати, переймивши всякі нісенітвиці від Отилії, і будеш знов моєю розумною, любою жінкою.

— То бо є: твоєю! Твоєю власністю, купованою твоєю працею, твоїм заробітком... Чи-ж не так?

— А я-ж не твій чоловік, не твоя власність, якої ти не відступила би іншій женщині? В тім, як і у всім, у нас однакові права.

— Ти все перечиш ся... Згоди ся припам'яньше, що ми жили дійсно шуткуючи і не руководили ся висшими стремліннями.

— Навпаки, Гурлі. В нас було не мало серіозних хвиль у житю. Чи-ж то не підвесло старанє про підростаюче покоління, якому ми дали жите? За них приходило ся і прийдеть ся нам іще не мало бороти ся і терпіти. Чотири рази, даючи дітям жите, ти сама була на краю могили. А кілько безсоних ночей провела ти при їх колисках, кілько приємностей відмовила ти собі, не хотячи лишати їх самих? Яких же ще треба „стремлінь“? Латини? Курсів? Покидати свої діти на волю судьби, аби старати ся про чужих? Е-ех! Одначе, мені пора на службу... Прощавай, Гурлі! Ти не йдеш до дому?

Вона не відповіла нічого і лишила ся на своїм місці, а він позирнув на неї зпід лоба і важкою ходою пішов до приставі. Йому здавало ся, що довкола нього потемніло і що море втратило свою прекрасну синю барву.

— Так то, братіку Віль! — буркотів він собі півголосом, перескаючи через перелаз біля кладовища. — Здається ся, лішче було би тобі лежати під одним із отих хрестів, як усе те перевживати, старий Вілю! Але й у могилі не найшов би ти спокою, знаючи все, що нині робить ся... Ах, Гурлі, Гурлі!

— Мабуть усе пішло в нас до чорта! — сказав капітан своїй тещі, навідавши її осіню, по переселеню в гόрод.

— Що стало ся, любий Вілю?

— Стало ся, що діти мої тепер без матери, а я — однаково що й без жінки.

І капітан розповів про всії свої родинні незгодини, про які зрештою старушка й так уже чула. Вона навіть перестала бувати в них, так їй не подобала ся прязнь доньки з дівчиною Отилією.

— Тепер вона бігає з тою Отилією на всякі збори, а діти лишають ся самі, — говорив капітан. — Учора ходив я навіть до нашого авдитора і питав його: чи маю я право по шведським законам викинути через вікно подругу жінки, коли та подруга погубляє цілу мою сім'ю? Показується ся, що ні, такого права я не маю. Вже лішче мати б мені діло з любовником жінки; того хоч не забороняється ся поштуркати... А з тою... Що мені тепер робити, мамо?

— Так, справа твоя кепська, бідний мій Вілю! — сказала старушка. — Однаке треба щонебудь придумати... Не гарно тобі бути у парубоцькому стані при живій жінці.

— То бо є!

— Я їй уже говорила, що все те не доведе до добра. Я навіть просто сказала їй, що як вона упреться при своїм, ти зачнеш ставати їй невірним і тобі не можна буде навіть докоряти...

— А вона що на те?

— Вона заявила, що се не тикається ся її; „своїм тілом, мовляв, можна кожному розпоряджувати довільно“.

— Значить, і їй? Нічого собі, прегарна теорія! Я посивію, мамко, від усего того.

— Пусте, Вілю! То вона тільки так фантазує. От що, моя дитино: існує старий, досвідний спосіб, яким ти можеш покористувати ся. Розбуди серіозно в ній заздрість... Коли полишилась у ній хоч іскра любови...

— Лишило ся, лишило ся ще багато, мамко. Я переконаний про те...

— Ну, то їй слава Богу! Ту іскру заздрість раздує і замінить на могутню поломінь. Найліпше зачни надскакувати Отилії, Вілю

— Надскакувати тій мацапурі? О!

— Так, так, попробуй! Подумай, чи нема в тебе чого небудь такого, чим би ти міг її зацікавити?

— Гм... що-ж би?... Вони восять ся тепер зі статистикою, студують питання про повійниці і заразні хороби... Тьфу! чорт побери! Може-б се можна було звязати як небудь із математикою. В математиці принайменьше я сильний.

-- От і бачиш, як гарно! Зачни від математики, потому перейди до ношень на руці її шаля і запинання черевичків. Розумієш? Вечерами проходи ся з нею при місяці... Коли зможеш поцілувати її так, аби Гурлі підглянула, то твоя справа виграна.. Головно, не церемонься; вона не образиться ся, за те я ручу тобі. З початку як найбільше математики так, аби Гурлі мусіла мовчати. Вона сарака не переходила ніколи з кляси до кляси без поправки з математики. Ну, з Богом! По тижневи прийди порадити ся.

Капітан підбадьорив ся.

По повороті до дому він попроцитував усії найновіші брошюри про повійниці, відсьвіжив у своїй памяті деякі математичні формулки і почав приступати до діла.

По тижневі він сидів знов у тещі, тим разом дуже веселий і вдоволений. Старушка наляла йому ляшку хересу і здоймила окуляри, аби вигіднійше могла його вислухати.

— Тенер оповідай! — сказала вона підсміхаючись.

— Ну, слухай же, мамко. Зразу Отилія не довіряла мені і тому було з нею притрудно. Тоді я заговорив про чудеса, яких можна добити ся, прикладаючи теорію правдоподібності до статистичних цифр. В Америці систематичне пристосованє того метода, мовляв, дало можливість предвидіти і завчасу запобігти великим нещастям... От як? Вона того не знала і се розбудило її увагу. Я навів кілька прикладів і показав на цифрах, що можна з великим приближенем до правди предвидіти число сподіваних у сім році упадків жіночої чесноти у Штокгольмі. Вона здивувала ся і стала розпитувати мене. Я зрозумів відразу, що їй захотіло ся поробити в мене записи, аби почистити ся ними на найближчих зборах. Ну, ми затонули в статистиці, а Гурлі поглядала на нас і тішила ся нашою доброю згодою; вона навіть помогала всякими способами нашему зближеню, намовляла нас іти до кабінета і запирала за нами двері, аби діти не перешкоджували нам. Ми пересиділи так до вечера і цілий час вправляли ся пильно у статистичних рахунках. Конець кінцем почала мацепура завертати очима і підсміхувати ся до мене найчарівнішим способом. До снідання ми були вже приятелями, а Гурлі, що вважала Отилію неначе сестрою, запропонувала мені запити з нею побратимство... Якже-ж? Нічого робити, я вийшов бутельку найстаршого свого хереса і обряд був сповнений. Я навіть обіймив те опудало і зміцнив побратимство поділу просто в уста... Гурлі була невдоволена, але перемогла себе і показувала ся щасливою. При тім мій херес міцний, а дами не сильні... Я вдягнув Отилію в її загортку і відвів до дому. На вид безхмарного вічного неба я пустив ся в астрономію. На мості я стиснув її сильно руку, але не переставав говорити про звізди. Пояснив ціле звіздяне небо північної півкулі. Вона сама була в семім небі. Запевнювала, що вона давно любить звізди, але доси не знала їх назв; бідні жінки, мовляв, у всім лишаються по заду... Ми розсталися найліпшими приятелями і вона запевнювала, що доси „цілком, цілком не розуміла мене“. Другого дня було ще більше математики. Ми пересиділи знов при моєму бюрку до снідання. Гурлі приходила два рази і оба рази всміхала ся до нас. При сніданку — виключно математика і астрономія, розу-

мієть ся, крім поживи. Гурлі сиділа і слухала мовчки. Я відвозив Отилію, як перше. Повертаючи, я здібав ся з капітаном Берном; ми поступили з ним до реставрації, аби випити бутельку холодного пончу. Домів повернув я о другій годині вночі.

— Зух! — похвалила його теща. — Щож сказала Гурлі?

— Вона не спала і спітала, де я був. Тут — най простить мені Господь! — я покористувався нагодою і пробрехався. „Ми ходили по прибережній дорозі і так запалилися розмовою, що не завважали, як промінув час“ — відповів я. Се діткнуло Гурлі до живого. „Слухай — сказала вона поважно — по моїй думці се не дуже подібно прохожувати з дамами по ночі“. Я удав змішаного і промінив щось про знадливу розмову, серед якої легко забути про подібність. „Про що ж ви говорили?“ — спітала Гурлі. Я цілком обараний і не потraчив відповісти.

— Славво! — крикнула теща. — Та тебе, видно, й учити не треба. Ну, говори далі, говори!

— Третього дня прийшла Гурлі до кабінета з якоюсь роботою в руках і сиділа до кінця наших обчислювань. При сніданку вона була задумана. За те я розпинався по просту, сипав астрономію, як із мішка. По сніданку затягав мацапурі її теплі черевики. Се зробило на Гурлі сильне враження і прощаючись із подругою, вона не поцілуvalа її, лише підставила її щоку. На мості я знов стискав опудалови руку і говорив про споріднене душ. Потім сидів у Гранд-готелю і вернув до дому доперва о третій годині. Гурлі ще не спала і чекала на мене, але я пішов просто до своєї кімнати, а їй не стало відваги прийти до мене розпитувати. Другого дня знов математика і астрономія. Гурлі заявила, що бажає також вивчити теорію правдоподібності і сузір'я, але Отилія відповіла їй, що ми перейшли без неї за багато, аби починати від початку і що вона познайомить її опісля з основними теоремами сама. Гурлі обидила ся і вийшла з кабінета. При сніданку я витяг опять старий херес. Коли Отилія стала прощати ся, я обіймив її і шуткуючи поцілував... Гурлі була дуже бліда. В передпокою, запинаючи дамі черевики, я позволив собі... гм...

— Не сороми ся, моя дитино, я вже стара.

— Гм... Мушу призвати, нога в неї показала ся нічого собі... Дійсно, нічого! Гм... Однаке відпроваджувати її мені не прийшло ся. Коли я піднісся на ноги, в покою стояла вже покоївка Ліна, цілком готова відвозити паню. Гурлі пояснила подругі, що я вчора

простудив ся трошки та що мені шкодить пічне повітре. Отилія була очевидно гнівна і навіть не поцілуvala Гурлі. Найближшого дня я мав іти з Отилією до маринарської школи, аби показати їй астрономічні інструменти і чекав на неї при вході до школи. Вона прийшла в означенім часі, але була роздразнена. Вона пояснила, що забігала до Гурлі, але та обійшла ся з нею незвичайно неприхильно. Коли я вернув на обід до дому, я побачив, що й Гурлі була не в гуморі. При обіді вона мовчала і старала ся показувати для мене ледяний холод; але я бачив, що вона терпіла. Мені було незвичайно її жаль, але ж треба було перевести операцію до кінця. „Що ти наговорила Отилії?“ — спитав я її серіозно, коли ми полишили ся самі. — „Що я наговорила? Я сказала їй лише, що вона кокетка і се правда“. — „Якже ти могла щось подібне казати, Гурлі? Чи не заздрісна ти?“ — „Заздрість для такої як вона?“ — вирвало ся їй. — „Тож бо й то!“ — сказав я поважно. — „Се була би з твоєго боку дурниця. Невже-ж така славна, інтелігентна і щира дівчина хотіла би звертати увагу на чужого чоловіка?“ — „Ні, але чужий чоловік позволяє собі кат-ана-що!“ — Вона розплакала ся. Я став горячо боронити Отилію, але тим тільки приспішив розвязку, бо Гурлі назвала свою недавню подругу „облудною оченашницею“. В тій самій хвилі принесли від Отилії лист. Мацапура писала, що почуда себе злишньою в нашім домі і що більше не прийде.. Я удав страшно огірченого і хотів бігти успокоювати Отилію. Але тут Гурлі не стало в кінці вже терпцю. Вона розплакала ся ревно, казала, що я закохав ся в ту „інтригантку“, що, розуміється ся, для мене тє соторінє дорожче від жінки... нещасливої жінки... що не бувала на курсах... ох-хо-хо! Ніколи не була міцна в математиці... у-у-у... і якою я з тої причини помітую... Ну, без труду я її потішив, а потім післав по повозку і ми поїхали разом до Лідіє. Там ми пили варене вино і знаменно поснідали, а ошіля, відсвяткувавши в-друге весілє, поїхали домів.

— А потім? — спітала старушка і знов заложила окуляри.

— Потім? Гм... Най простить Господь мої тяжкі гріхи! Я навернув Гурлі.. Щож ти на се скажеш, мамко?

— Добре зробив ти, мій синку! Ну, а тепер як у вас?

— Тепер? Тепер ми говоримо про все, як давнійше і съміємося разом із оченашництва, із чорта і з його аблятівуса. Все стало просте і ясне тому, що знов розуміємо одно одного.

— Ну, очевидно, я тепер почну знов навідувати ся до вас! — промовила старушка, зітхнувши в полекшою. — Завтра вже приїду.

— Так, так, приїди! Ти побачиш щасливих людей, що вже не лякають ся більше видуманих ними дивоглядів і що не стали „ляльками“ через те, що вони щасливі. Приїди, мамцю, потішитися разом із нами.

— Тепер приїду.

Переклав ІІ.

elib.nplu.org